

Blankosměnka z pohledu dlužníka

Josef Kotásek

Blankosměnku zákon směnečný a šekový¹ zmiňuje letmo ve svém jediném ustanovení – v § 10. Z něj pro cizí směnku vyplývá, že pokud nebyla směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se majiteli směnky namítat, že tato ujednání nebyla dodržena, ledaže majitel nabyl směnku ve zlém víře anebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí. Totéž platí i pro směnky vlastní (viz § 77 odst. 2 ZSŠ). Již na první pohled je zřejmé, že zákon ani zdaleka neupravuje záležitosti blankosměnky komplexně a rezignuje na případnou definici blankosměnky i na úpravu mnoha dalších otázek. Omezuje se v zásadě jen na formulaci okolností, za kterých mohou být úspěšně uplatňovány námitky vůči majiteli směnky, která byla jako blankosměnka vyplněna odchylně od dohody účastníků. Tato skutečnost je zajisté výzvou pro teorii, na druhé straně ovšem i důvodem mnoha potíží praxe.

Blankosměnka je listina, která zpravidla² ještě není směnkou, ale má se jí teprve stát. V praxi se nejčastěji dlužník podepíše na směnečný formulář

(ať už jako blankovystavce nebo blankoakceptant, resp. výjimečně i jako jiný budoucí směnečný dlužník). V nehotovém stavu je listina předána věřiteli, kterému je dohodou zřizováno právo vyplnit prázdná místa (odtud ono „blanko“) a učinit tak z blankosměnky hotovou směnku. Směnečný blanket zde představuje jakési embryonální stadium směnky, ve kterou může – ale také nikdy nemusí – dozrát.

Blankosměnka je listina opatřená alespoň jedním podpisem budoucího dlužníka. Nejčastěji půjde o blankoakcept, resp. o vystavení směnky in bianco. Jde přitom současně o listinu, která ještě není hotovou směnkou. Otázka, zda taková listina samotná obtočí již jako směnka, nehraje roli (viz i z pozn. pod čarou č. 2). Blankosměnka může tedy mít i podobu směnky již formálně platné, o jejíž neúplnosti rozhoduje relevantní dohoda.

Na opačné straně není jednoznačné, jaké minimální náležitosti musí listina obsahovat. V praxi se zpravidla (a lze to jen doporučit) používá směnečných formulářů³. To předchází diskusím o „minimální možné míře nevyplněnosti“ blanko-

¹ Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb. ze dne 20. prosince 1950 (dále jen ZSŠ) s tím, že všechny další citace ZSŠ se týkají výhradně čl. I. Zkratky ostatních právních předpisů vycházejí ze standardu citací právních předpisů nakladatelství C.H.Beck.

² Samozřejmě je možné, že by blankosměnka formálně obstála již jako platná směnka. (Tak tomu bude u tzv. vistasměnky, tedy směnky na viděnou, která je splatná při předložení. Nevyplněnou částí blankosměnky bývá však zpravidla náležitost nenahraditelná – směnečná suma. V dalším textu se tento aspekt nebude z důvodů přehlednosti dále rozvádět ani nijak terminologicky zohledňovat. Rovněž tak se bude hovořit o „dlužníku z blankosměnky“, ačkoliv jde zpravidla o dlužníka potencionálního, jehož závazek v zásadě determinuje až následné vyplnění.

³ Jak připomíná Švamberg (viz ŠVAMBERG, G.: Naše jednotné směnečné právo, PALÁSEK/KRAUS, Praha 1941, s. 222) někdy budou hranice vyplňovacího práva dosti jemné. Vyplnění cifry směnečné částky (podpisatelem před vydáním směnky) bude znamenat omezení vyplňovacího práva na tuto částku. Jak uvádí tento autor dále, i použití tiskopisu s natištěným desetiletím – např. 194. – může znamenat časové omezení vyplňovacího práva koncem roku 1949. V souvislosti s příchodem roku 2000 se zřejmě objeví i účelové námitky dlužníků založené na této skutečnosti.

směnky. R. Chalupa⁴ uvádí jako vzor blankosměnky i listinu, která byla emitována v podobě podepsaného listu papíru (jinak prázdného). Současně označuje tuto variantu jako nejrizikovější. Samozřejmě je tomu tak z pohledu dlužníka, který nevyužil možnosti omezit vyplňovatele blankosměnky samotným jejím textem (viz dále). Nebezpečí této varianty má ovšem i poněkud jinou, pikantnější polohu, neboť je dáno i tím, že existence blankosměnky v takto redukované podobě je v literatuře sporná.

Např. Švamberg⁵ se k této otázce vyjadřuje takto: „Bude nutno, aby z listiny bylo patrné aspoň její předurčení za směnkou. Předurčení to nebude patrné z podpisu bílého papíru, leda že by její podpisatel určil jej za zárodek příští směnky např. tím, že jej formou papírového proužku přizpůsobil formě směnečného tiskopisu a na místo určené pro slovo směnka toto slovo napsal nebo jiným textem textu směnečného přizpůsobil nebo připojil k listině vyplňovací prohlášení“⁶. Nerozvádí však bohužel následky absence takového označení za směnkou – a nehovoří ani o případných námitkách na této absenci (jakéhosi „hříchu z mládí“ směnky) založených, zvláště když by toto nedopatření bylo jedinou „vadou“ jinak bezproblémového případu.

Shora uvedený názor ovšem není ani zdaleka zastáván jednotně. Tak např. Hermann–Otavský⁷ připouští vznik závazku blankopodpisatele i prázdného papíru, když z něj dodatečně byla utvořena směnka. Podobná situace v Německu. Baumbach s Hefermehlem⁸ nepovažují označení za směnkou v listině za nutné, neboť takový požadavek podle nich nelze ze zákona dovodit. Blankosměnka může podle nich mít i podobu běžného papíru opatřeného podpisem. Ačkoliv tito autoři uvádějí díla, ve kterých byl publikován opačný názor, můžeme konstatovat, že reprezentují v Německu většinový názor. Dle mého názoru není paušální řešení této otázky – např. bezpodmínečným požadavkem na umístění směnečné klauzule do blanketu (názor, se kterým se lze často setkat) vhodné. Namísto je přístup flexibilní, který připouští i alternativní způsoby určení listiny za směnkou.

Blankosměnka nebo neplatná směnka ?

Charakteristickým rysem blankosměnky je dále skutečnost, že některé z právně významných náležitostí jsou úmyslně ponechány nevyplněné a je dohodnuto jejich pozdější doplnění (nemusí přitom jít přitom o náležitosti podstatné). K listině je tedy při vydání uděleno tzv. vyplňovací právo, aby mohly být doplněny prozatím absentující náležitosti.

Proto je nutné striktně rozlišovat směnky neplatné pro absenci některé podstatné náležitosti od blankosměnky, která se sice formálně (objektivně) navenek může projevovat shodně, ale u ní je nehotovost záměrem a doprovází jí dohoda o následném vyplnění. Ani dodatečná ztráta některé z náležitostí směnky – např. odtrhnutím či vygumováním – neúčinní z ní blankosměnku a vyplňovací právo k takto ztraceným náležitostem věřiteli automaticky nevznikne.

V praxi se můžeme setkat s názorem, který lze ve zkratce podat takto: Dlužník, který neúmyslně vydá směnkou neplatnou pro absenci podstatné náležitosti, dává tím automaticky zmocnění majiteli k doplnění listiny na směnkou, protože konečným bylo jeho záměrem směnkou vystavit. Jinak řečeno, jestliže se – ve směnečných věcech zcela nezkušeným – účastníkům z neznalosti nepodaří vystavit směnkou, může si ji majitel z listiny přesto dotvořit. Jde tu – dle mého názoru – o nepřípustnou a nebezpečnou fikci, která dlužníku bere možnost namítat a dokazovat, že směnka byla neplatná a k chybějícím částem nebylo ani zřízeno vyplňovací oprávnění.

Rozhodujícím kritériem pro odlišení blankosměnky od neplatné směnky je totiž skutečnost, že (dočasná) nehotovost je u blankosměnky záměrem a předpokládá se její pozdější odstranění. Je potřeba, aby listina byla vydávána s tímto určením. Ustanovení § 10 ZSŠ výslovně předpokládá dohodu o pozdějším vyplnění. Bez této dohody a povědomí účastníků o neúplnosti nelze pojmově o blankosměnce vůbec hovořit.

A dále – znamená to snad, že i směnkou neplatnou z jiných důvodů, např. kvůli dvěma platebním místům, si věřitel může skrtnutím jednoho z nich „opravit“? Vždyť o většině neplatných smě-

⁴ CHALUPA, R.: Blankosměnka v podnikatelské praxi, Právní rádce č. 4/1999 (příloha).

⁵ viz dlo op. cit. v pozn. č. 3.

⁶ Podobně i Kovařík (Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice, 2. vydání, C.H.Beck, Praha 1997, s.99): „Listina musí být určena za směnkou. Při emisi blankosměnky nelze zpravidla o směnce hovořit, neboť pravidelně postrádá esencialia směnky. Z listiny takto vydané však musí vyplývat, že je určena k tomu, aby se z ní posléze směnka stala. Zároveň však musí být patrné, že ještě o směnkou nejde. Z tohoto hlediska nutno uvážit, jaké jsou hranice nevyplněnosti. Z výše uvedeného bude zřejmo, že vedle alespoň jednoho podpisu mělo by se na listině mělo vyskytovat slovo ‚směnka‘.“

⁷ HERMANN–OTAVSKÝ, K.: Československé právo směnečné podle všeobecného směnečného řádu, Všehrd, Praha 1926, s. 31.

⁸ BAUMBACH/HEFERMEHL: Wechselgesetz und Scheckgesetz, 1997, C.H.Beck, 20. vydání, s. 149.

nek, pomineme-li kriminální případy, můžeme přece prohlásit, že se pouze nezdařil záměr účastníků vystavit platnou směnku!

Výše uvedené nesprávné pojetí by v některých případech vystavilo podpisatele směnky všech nebezpečí plynoucích z blankosměnky, aniž by na ně dotyčný přitom vůbec mohl pomýšlet. Jeho cílem nebyla totiž emise blankosměnky. Lze dokonce předpokládat, že by dlužník u vědomí skutečnosti, že podoba některých údajů na směnce bude výsledkem aktivity nabyvatele, učinil opatření snižující rizika z jejího vydání (pokud by vůbec k použití blankosměnky svolil).

A konečně – kdybychom opravdu přijali shora uvedený názor, musíme pak připustit, že ten, kdo úmyslně emitoval neplatnou směnku, bude nakonec ve výhodnějším postavení (mimo eventuální trestněprávní následky, pochopitelně!) než ten, kdo se stejné „chyby“ dopustil z neznalosti či přehlédnutím. Neboť podvodník operující s neplatnými směnkami rozhodně platnou směnku vystavit nechtěl a nemohl tedy ve smyslu uvedeného pojetí dát „automatické zmocnění“ k doplnění listiny.

Lze tedy závěrem k této otázce konstatovat, že **jestliže je v mylném domnění, že jde o směnku platnou, vydána listina, která však není platná jako směnka pro absenci zákonem předepsaných náležitostí, nezískává tím ještě majitel listiny právo doplnit ji na směnku⁹.**

Nutno dodat, že bez fotokopie listiny (která tvoří v ideálním případě přílohu smlouvy) se dlužník ocitne v takové důkazní tísní, že svou námitku dodatečného bezprávného doplnění nesměnky nebude schopen doložit. Vyskytnou se jistě sporné případy, kdy nebude vůbec jasné, zda šlo o takovou listinu později věřitelem na směnku „upravenou“ či o blankosměnku řádně vyplněnou na základě pouze neformální dohody. Zde bude mj. třeba posuzovat povahu chybějících náležitostí s ohledem na celkové souvislosti případu a dosavadní praxi účastníků. Určitým vodítkem bude samozřejmě také samotný text listiny. Jako nelogická a povaze blankosměnky odporující se např. bude jevit (alespoň na první pohled a bez zkoumání dalších okolností) varianta, že by účastníci zřizovali vyplňovací právo k datu vystavení u fixní směnky.

Některé efekty blankosměnky

Účastníky vede k použití blankosměnky především její praktická využitelnost. Často bude u blankosměnek nevyplněna výše směnečné sumy a datum

splatnosti. Půjde o případy, kdy doba plnění či konečná suma není ještě známa; například není dosud určeno množství zboží, které bude dodáno, nebo směnečná suma má být stanovena podle aktuálního devizového kursu platného v budoucnu, event. dle výše aktuálního dluhu z úvěrové smlouvy atd. Záleží také na tom, zda směnka bude využita jako platební či zajišťovací instrument.

Účastníci by přitom ale nikdy neměli zapomínat na skutečnost, která ač se zdá být relativně banální, není někdy dostatečně zohledněna, totiž **ževyplněním chybějících částí vzniká směnka, se kterou musíme zacházet v zásadě tak, jako by už měla od počátku obsah (ex tunc), který byl však vytvořen až následně.**

Jenom ilustrativní příklady: Tak např. den promlčení se počítá ode dne, který se po doplnění listiny jeví jako den platební a ne ode dne vyplnění. V těch případech, kdy je nutná k zachování směnečného práva vůči nepřímým dlužníkům protestace, musí být listina doplněna před touto operací, protože pouhá blankosměnka by k účinné protestaci (samozřejmě i prezentacím atd.) postačovat nemohla.

Sama skutečnost, že směnka byla vyplněna v rozporu s dohodou, nedotýká se vůbec platnosti samotné směnky. Směnečný dlužník má „jen“ možnost bránit se proti některým směnečným věřitelům námitkami opírající se o vadné vyplnění listiny. Vydání blankosměnky tak skutečně představuje projev velké důvěry v serióznost jejího nabyvatele. Jak to někdy exaltovaně vyjadřovala starší literatura, je podpisatel blankosměnky „bezbranný, cizí zvlí na milost a nemilost vydaný psanec“.

Při protismluvním doplnění směnka dostává jiný obsah, než podpisatel blanketu zamýšlel a s nabyvatelem listiny dohodl. Díkce § 10 ZSŠ – „pokud nebyla směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno“ – přitom zahrnuje nejen nesprávné vyplnění některých náležitostí, ale i nevyplnění dohodnutých údajů ve směnce.

Veškeré nepříznivé následky dopadají na podpisatele – konečně je to právě on, kdo svým postupem tento závadný stav umožnil, když vydal neúplnou listinu k doplnění osobě, která následně zklamala jeho důvěru.

Z povahy věci přitom plyne, že uvažujeme o takovém nedodržení hranic vyplňovacího práva, které poškozují dlužníka. Ovšem lze si představit i jakési **podkročení** vyplňovacího oprávnění, kdy dojde k vyplnění listiny tak, že je např. posunuta doba splatnosti, popř. doplněná směnečná suma je niž-

⁹ Stejně např. KAPFER, H.: Handkommentar zum Wechselgesetz, Vídeň, Manz Verlag, 1969, s. 65, uvádějící judikát s podobným závěrem. Obdobné závěry lze najít i v německé judikatuře.

ší, než má být. Dochází k absurdním situacím, kdy dlužník namítá „neplatnost“ směnky s odůvodněním, že měl přece platit sumu vyšší. Baumbauch a Hefermehl¹⁰ v této souvislosti zpochybňují myšlenku, že by „při doplnění pozdějšího (než dohodnutého) údaje splatnosti nebyl dlužník směnečně zavázán“. Autoři vyslovují názor, že pouze překročení vyplňovacího práva bude *neučinné*. Domnívám se, že argumentace tímto směrem je i v souladu s účelem § 10 ZSŠ. Ani shora uvedené řešení nelze absolutizovat, záležitost bude nutno řešit podle konkrétních okolností případu, když bude vždy třeba zkoumat, v čem se zhoršilo postavení dlužníka, a to srovnáním jeho aktuální pozice s jeho postavením v případě řádné konzumace vyplňovacího práva. (Jednoznačný závěr učiníme u podkročení směnečné sumy, jinak ovšem budeme nahlížet na datum splatnosti doplněný na blanket po třiceti letech.)

Jak lze tuto zásadu použít i na druhé straně, dokumentuje velmi zajímavý případ posuzovaný německým BGH. Soud konstatoval nepřipustnost námitky bezprávného doplnění směnky (z důvodů zneužití práva). Jednalo se o společníka veřejné obchodní společnosti, který blankoakceptoval směnku s tím, že jako akceptant bude uvedena společnost. Namísto toho na směnce nakonec figuroval jako akceptant jen on sám – jakožto fyzická osoba. Námitku nesprávného vyplnění (fakticky tedy nevyplnění) soud odmítl s argumentem, že jde o zneužití práva, neboť podle § 128 HGB společník veřejné obchodní společnosti ručí za závazky společnosti tak jako tak¹¹.

Bezpečnostní opatření dlužníka

Je skutečností, že blankosměnkou se její podpisatel vystavuje rizikům, tlakům a situacím, k nimž by jinak mohl zůstat docela lhostejný. Častá doporučení typu „blankosměnka by měla být vydávána výhradně seriózním institucím, nejlépe jenom bankám“ jsou tedy jistě namístě, jde ovšem o rady z rodu knížecích. Poměry totiž v mnoha případech přinutí dlužníka k použití blankosměnky. Dokud blankosměnka nebyla převedena a zůstává tedy mezi původními účastníky, postačuje pro účinnou námitku dlužníka „pouhé“ uvedení a prokázání faktu, že směnka byla vyplněna odchylně od dohody. To není obtížné zejména v těch případech, kdy byla do-

hoda o vydání blankosměnky a vyplňovacím právu k ní (resp. vyplňovací prohlášení) uzavřena v písemné podobě a dlužník má navíc fotokopii listiny (ideálně jako připojenou přílohu smlouvy). Dlužník tak bude moci např. namítnout, že část této sumy již není kryta dohodou o vyplňovacím právu a dosáhne tím snížení částky, kterou za směnku bude muset zaplatit. (V těchto případech není potřeba, domnívám se, argumentovat § 10 ZSŠ a poukazovat tak na eventuální zlou víru či hrubou nedbalost věřitele při kompletaci směnky – tuto argumentaci najdeme v některých soudních rozhodnutích. Předpokladem námitky excesivního vyplnění zde není ani hrubá nedbalost, ani zlá víra. Ustanovení § 10 ZSŠ řeší až otázku námitek vůči dalším nabyvatelům.)

Situace se tedy pro dlužníka zkomplikuje **převodem směnky rubopisem**. Pokud jde totiž o majitele, který nabyl směnku již vyplněnou, bude mu dlužník muset prokázat, že jednal při nabývání buď ve zlé víře, nebo se dopustil hrubé nedbalosti. Ve zlé víře jedná typicky ten, kdo věděl o úmluvě o vyplňovacím právu, se kterou je text směnky v rozporu; v hrubé nedbalosti jedná ten, kdo se při zachování elementární péče mohl dovědět o vadném doplnění blanketu a neučinil tak. Například tehdy, když bez povšimnutí ponechá skutečnost, že suma na směnce doplněná řádově překračuje obvyklý rozsah dlužníkových obchodů, které nabyvatel dobře zná a ze směnky samotné vyplývá, že byla později doplňována. Ne vždy půjde o takové „učebnicové případy“ a dlužník s námitkou hrubé nedbalosti vůči dalším nabyvatelům neuspěje.

Existují však prostředky – označme je jako „bezpečnostní“ – minimalizující zmíněné riziko. Jelikož má dlužník těchto prevenčních nástrojů poměrně málo, měl by usilovat o jejich maximální využití. Současně lze některá tato doporučení zobecnit a využít je přiměřeně i v případě běžných směnek:

1. PÍSEMNÁ FORMA DOHODY O VYPLŇOVACÍM PRÁVU

Dohoda o vyplňovacím právu k blankosměnce nemusí být uzavřena v písemné formě. Před takovým postupem je ovšem nutno varovat. Dlužník z blankosměnky je do určité míry opravdu vydán věřiteli a proto je v jeho zájmu, aby dohoda existovala v písemné podobě. Je to totiž právě dlužník, kdo musí prokazovat protismluvně vyplnění – a to

¹⁰ op. cit. v pozn. 8, str. 155.

¹¹ Citováno podle BÜLLOW: WechselG/SchekG/AGB, 1995, s. 85–86. Podobný případ se stejným závěrem – tedy, že námitka vůči prvnímu majiteli směnky spočívající ve vadném doplnění listiny bude nepřipustná z důvodů zneužití práva, jestliže by závazek žalovaného ze směnky byl při řádném doplnění týž – najdeme např. i v CAEMMERER, v. MARSCHALL: Internationale Rechtsprechung zum Genfer einheitlichen Wechsel – und Scheckrecht, J.C.B. MOHR, Tübingen, 1990.

bude možné bez komplikací jen tehdy, pokud jí má k dispozici písemně.

Na druhé straně – pro každého věřitele je důležité, aby jeho oprávnění bylo nesporné a nezpochybnitelné¹². Koneckonců to umožní i snazší převod blankosměnky, popř. i směnky vyplněné. Proto by i věřitel měl důsledně trvat na tom, aby písemná smlouva výslovně specifikovala rozsah jeho vyplňovacího oprávnění. K tomu není třeba uzavírat smlouvu v samostatné formě; v praxi je tato úmluva pravidelně součástí smlouvy, která je podkladem směnky (kauzálním vztahem)¹³. Vzhledem k neformálnosti smlouvy, je samozřejmě možné, že výrazem této dohody bude pouze – výše zmíněné – jednostranné vyplňovací prohlášení adresované prvému majiteli blankosměnky a jím přijaté.

V praxi se autor tohoto článku opětovně setkává se zarážející formulací v dohodě o vyplňovacím právu k blankosměnce: „Dlužník se výslovně vzdává veškerých námitek, které by mohl činit v případě, že bude věřitelem žalován z titulu neoprávněného (zvýraznil autor tohoto článku) doplnění a použití blankosměnky. Dlužník potvrzuje, že tento úkon učinil vědomě a dobrovolně“. Jde pochopitelně o neplatné ujednání, které si ani nezasluhuje dalšího komentáře.

2. TEXT BLANKOSMĚNKY

Do značné míry může dlužník určit majiteli směnky hranice, kterých se má při vyplňování držet, již samotným kontextem blankosměnky, tedy zejména co možná nejmenší mírou „nehotovosti“. Zřízovat vyplňovací právo např. k rektadoložce (§ 11 odst. 2 ZSS) je nepraktické a rizikové, jelikož nic nevedí, aby zde doložka byla již od počátku. Obecně tedy: pokud nic nebrání vyplnění určitých náležitostí již při vydání blanketu, měly by se na blankosměnce objevit již v tomto okamžiku, aby se jejich existence a výsledná podoba nestala závislá na jednání věřitele či dalších nabyvatelů.

U údaje směnečné sumy je navíc třeba respektovat specifika směnečného práva. Jestliže lze bez dalšího doplnit směnečnou sumu, bude totiž jistější uvést ji numericky i slovně a nespokojit se s pouhou cifrou v horním rámečku. A to s ohledem na to, že ZSS řeší případnou konkurenci mezi numerickým a slovním údajem ve prospěch toho druhého.

Vždy je vhodné směnku opatřit příslušným evidenčním číslem a ve smlouvě jej zmínit. V některých případech nebude od věci připojit k dohodě o vydání blankosměnky a zřízení vyplňovacího práva jako přílohu alespoň prostou (nejlépe úředně ověřenou) fotokopii blanketu¹⁴. Dlužník tak bude schopen dokázat v jakém stavu se blankosměnka nacházela při vydání, a případně které náležitosti směnky tak již nejsou kryty dohodou o vyplňovacím právu a jsou výsledkem svévole vyplňovatele, resp. jeho hrubé nedbalosti.

3. REKTADOLOŽKA

Preventivně se lze před následkům podvodného či nedbalého postupu majitele chránit také rektadoložkou (tedy doložkou „nikoliv na řad“, nebo doložkou podobného významu), kterou výstavce umístí v textu blankosměnky, nejlépe před údaj remitenta (směnečného věřitele). Tím je znemožněn následný směnečněprávní převod práv ze směnky (indosace).

Směnku s rektadoložkou (rektasměnku) lze totiž podle § 11 odst. 2 ZSS převést jen ve formě a s účinky postoupení pohledávky (§ 524 a násl. ObčZ). Dlužníku tak zůstávají zachovány všechny námitky i vůči novému majiteli. Rektadoložka ovšem poněkud omezuje obíhatelnost směnky. Směnky s rektadoložkou se hůře prodávají, protože je u nich věřitel, ze svého pohledu vlastně zbytečně, vystaven nebezpečí námitek, jež by v případě řádného nabytí ordresměnky vůbec nemusel brát v potaz.

Výhodnější pozice rektasměnečného dlužníka vysvětluje i skutečnost, že tvůrci rakouského zákona na ochranu spotřebitele umožnili používat směnky ve vztazích mezi podnikatelem a spotřebitelem

¹² Jak uvádí polský autor A. SZPUNAR, je to právě věřitel, který často vyžaduje od výstavce a ostatních směnečných dlužníků vystavení tohoto zvláštního směnečného prohlášení, aby přešel případným námitkám o bezprávném vyplnění. (SZPUNAR, A.: Komentarz do prawa wekowego i prawa czekowego, Varšava, 1994, str. 49).

¹³ Ve smlouvě (pokud se v ní nemluví o pozdějším doplnění) by se potom mělo důsledně hovořit o „blankosměnce“, nikoliv jenom o „směnce“. V praxi se objevují námitky dlužníků založené právě na nedokonalém popisu zajišťovacího instrumentu ve smlouvě.

¹⁴ Na rozdíl od ověření směnky bývá ověření směnečných podpisů přímo v textu listiny výjimečné. Z praxe je znám kuriózní případ, kdy byla jako směnečný rukojmí (neúspěšně) žalována pracovnice úřadu městské části, která ověřovala podpis akceptanta a legalizaci samozřejmě vyznačila přímo na listinu (§ 4 odst. 3, zák. č. 41/1993, ve znění zák. č. 15/1997). Žaloba se opírala o nesprávnou aplikaci § 31 odst. 3 ZSS: O pouhém podpisu rukojmího na líci směnky platí, že zakládá směnečné rukojemství, nejde-li o podpis směnečnicka nebo výstavce.

jen v případě, že tyto listiny mj. obsahují právě rektadoložku¹⁵. Převodem směnky se tak postavení spotřebitele nezhoršuje.

4. INFORMAČNÍ DOLOŽKA

Bezpečnostním opatřením je bezesporu i vedlejší doložka na směnce, kterou jsou účastníci, kteří přicházejí do styku se směnkou, informováni o existenci blankosměnky, zřízení vyplňovacího práva a resp. o zdroji, ze kterého se mohou poučit o způsobu realizace tohoto práva. Nový majitel blankosměnky bude zpravidla jednat v hrubé nedbalosti, pokud se z naznačeného zdroje nepoučí o vyplňovacím právu a způsobu jeho konzumace.

Předpokládá se, že nabyvatel si v přiměřené míře ověří údaje zprostředkované minulým majitelem, ale i poctivý a dostatečně pečlivý nabyvatel může být oklamán, aniž by mu mohlo být namítáno, že jednal hrubě nedbale; nehledě na to, že důkazní povinnost vždy stíhá dlužníka. I zde se nabízí určité řešení.

Spočívá v tom, že přímo na směnce bude vyznačen informační výtazek dohody o vyplňovacím právu (resp. část vyplňovacího prohlášení), prezentující způsob určení údajů, které mají být doplněny. Dohoda samotná – dokonce s podpisy účastníků – ovšem nemá na směnce co pohledávat; mělo by proto jít skutečně jen o stručný výtah shrnující podstatné informace. Shodně ani Kovařík¹⁶ nevylučuje vyznačení dokonce i celého vyplňovacího prohlášení na samotné listině, nepovažuje to však s ohledem na prostorové zatížení omezeného rozsahu směnečné listiny dalšími zápisy za obecně výhodné.

Na jedné straně zde můžeme konstatovat tolik, že takové riziko je zde dostatečně vyváženo účinnou prevencí před zatížením vlastní peněženky. Vyznačením vyplňovacího prohlášení by totiž byla bezvýhradně založena hrubá nedbalost těch majitelů blankosměnky, kteří bez dalšího přešli skutečnost, že údaj, který na směnce je (nebo který je jimi doplňován), neodpovídá tomu, který na ní podle samotného textu směnky být má. Nabyvatel musí nejenom jednat v dobré víře, ale nesmí jednat ani hrubě nedbale, což – při nerespektování hranic vyplňovacího práva poznatelných dokonce již na první pohled ze samotného obsahu blanketu – samozřejmě nesplňuje. Podstatně se tak vylepšuje dlužníková pozice.

Na straně druhé nelze nevidět nebezpečí uvedeného postupu. To spočívá v tom, že produktem přílišné sdílnosti účastníků v textu směnečné listiny bude nakonec podmínka směnečného platebního slibu či příkazu. Podstata směnky však tkví v bezpodmínečnosti tohoto slibu či příkazu, jakékoliv jejich podmiňování je proto nepřijatelné a vede k neplatnosti směnky. Tak tomu bude i v případech méně očividných než tento: „Za tuto směnku bude zapláceno jen v případě řádného vyplnění blankosměnky podle shora uvedeného vyplňovacího prohlášení“. Pravda, s jistou dávkou černého humoru lze i takové zneplatnění chápat jako specifické „bezpečnostní“ opatření dlužníka, tentokrát opravdu absolutní. Pokud už se tedy účastníci nespokojí s pouhou informační vedlejší doložkou a rozhodnou se umístit na směnku celé vyplňovací prohlášení (či výtazek dohody), měli by si být vědomi rizik s tím spojených.

5. SMLUVNÍ ÚPRAVA

Zde se jedná o bezpečnostní opatření spíše relativní, neboť zpravidla působí jen vůči prvnímu nabyvateli blankosměnky. Přitom záleží jen na postavení dlužníka a jeho kontraktační dovednosti, zda se mu některé z následujících povinností podaří do smlouvy (o vyplňovacím právu) prosadit. V některých případech bude efektivní uložit informační povinnost majitele o převodu či vyplnění blankosměnky (a způsobu, jakým tak bylo učiněno) přímo v dohodě o vyplňovacím právu. Dále přichází v úvahu sjednání smluvní pokuty, příp. dohoda o eventuální náhradě škody pro případ, že dojde k nesprávné konzumaci vyplňovacího práva a následné škodě. Vyplňovací právo by mělo být ve vazbě na kauzální vztah výslovně omezeno také na dobu určitou.

Smlouva by měla dále obsahovat **ujednání o vrácení blanketu v případě, že nenastanou (resp. nemohou nastat) podmínky pro jeho vyplnění** (např. zánik kauzální smlouvy) – a to i s přiměřeným zajištěním navrácení nepoužitého formuláře.

Závěrem bych chtěl upozornit na zajímavou (a spornou) možnost limitace rizik, která plynou z podpisu na blankosměnce. Spočívá v tom, že vyplňovací právo k blankosměnce bude uděleno nezávisle třetí osobě. Ta bude pověřena úschovou, násled-

¹⁵ Rakouský zákon na ochranu spotřebitele stanoví v § 11, že „podnikatel smí pro své pohledávky vůči spotřebiteli zavázat spotřebitele směnkou jen tehdy, pokud je sám remitentem směnky a tato směnka obsahuje slova „nikoliv na řad“ či doložku obdobného významu“ (v pracovním překladu autora tohoto článku). V podrobnostech k této problematice viz KOTÁSEK, J.: Směnka jako zajišťovací a platební prostředek u tzv. spotřebitelských úvěrů, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1998, s. 737–745.

¹⁶ KOVAŘÍK, Z.: Zákon směnečný a šekový. Komentář. 1. vydání, C.H.Beck, Praha 1997, s. 43

ným vyplněním blankosměnky podle předem stanovených kritérií a předáním směnky oprávněné osobě. Tak např. znalci, který ohodnotí na určitou částku věc později dodanou, bude účastníky uděleno vyplňovací právo k vepsání takto objektivně získané sumy do listiny s tím, že poté směnku předá prodávajícímu. Ačkoliv se zdá, že uvedené variantě nic nebrání, není zatím jasné, jak se k ní postaví praxe.

SUMMARY

The article deals with the problems concerning an unauthorized completion of an incomplete instrument - bill of exchange and promissory note. If such an instrument is completed without authority or not in accordance with the authority, the court might allow a personal defense only. The issuer bears the risk that a holder will complete the bill of exchange or promissory note in an unauthorized manner. From the issuers perspective the author presents the necessary measures preventing a defective completion of the incomplete instrument.